

ЦІННІСНІ ОСНОВИ СОЦІАЛЬНИХ МІФІВ В УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Галина ПЕТРИШИН

Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка

Відсутність визначеності у сприйнятті та інтерпретації соціального буття нашим сучасником зумовлена, як порушенням цілісності культурних зв'язків, так і дискредитацією раціональних форм опису дійсності. Така ситуація сприяє перетворенню міфології в основний засіб пояснення соціальної дійсності та ціннісну шкалу відношень людини до світу. У цій ситуації актуалізується коло питань, пов'язаних з особливостями формування сучасних соціальних міфів та їх ціннісних засад в українському суспільстві.

Соціальний міф є особливою формою пояснення соціальної дійсності та має два основні рівні вияву – ідеологічний рівень суспільної свідомості та повсякденний, між якими є суттєві відмінності. Ці відмінності відображають різні способи формування концептів соціальної міфології. Спільним для обох рівнів соціальної міфотворчості є надання смислу світу довкола та ціннісної системи координат його оцінки.

Нині адаптація людини до швидкозмінних соціальних умов за допомогою міфів є крайнє ситуативною, позаяк, те, що завдяки міфам у певний період розвитку суспільства є ідентифікованим як «реальність», дуже швидко перетворюється у витвір фантазії. І в силу швидкості соціальних змін, і в силу високого ступеня дисперсії елементів соціокультурного поля українського суспільства, немає сенсу говорити про загальну для нашого суспільства соціальну міфологію. Одночасно, в умовах процесів глобалізації на роль об'єднавчої соціальної міфології претендують глобальні міфи. Посилення впливу глобального чинника у процесах конструювання реальності позначилося, насамперед, на трансформації традиційних культурних патернів. Інтенсивне поширення і безперервне «підживлення» культури усе новими ідеалами і стереотипами сприяло становленню таких феноменів як «глобальне село», «глобальна людина». Позаяк ідеологічну основу глобалізації складають концепції «невтручання держави в економіку», «свобода торгівлі та підприємницької діяльності», «демократична система управління» її основними міфами є: «міф про глобальне громадянське суспільство», «міф про універсальний базовий дохід» як якісне вирішення проблеми бідності, «створення рівних можливостей для всіх» тощо. Наслідком їх впливу є поширення двох моделей цінностей-американської та європейської, які формують певну життєву філософію.

Конструювання сучасних соціальних міфів на ідеологічному рівні здійснюється довкола ідеї раціонально обґрунтованої її творцем. На цю особливість сучасних міфів звернув увагу Е. Кассіерер стверджуючи, що соціальні міфи «...не виникають спонтанно, вони не є диким плодом неприборканої уяви. Навпаки, вони представляють собою штучні творіння, створені вмілими та вправними майстрами» [2, с. 10]. Вагому роль у формуванні ідеологічного рівня суспільної свідомості відіграють політичні міфи (архаїчні та технологічні), основу яких складають ідеї та ідеали, що дозволяють сформувати соціальні надії, забезпечити історичний та ідейний зв'язок поколінь, створити «образ ворога» тощо.

До основних лозунгів, якими оперують політичні сили віднесемо: «Справедлива держава – гідне життя», «Повернемо країну народу», «Європейський вибір України», «Освіта – інвестиції в майбутнє», «Це ваш шанс змінити Україну і ваше життя». Ці символічні конструкції виступають одним з найважливіших факторів формування ідеологічних стереотипів, на основі яких людина визначає пріоритети мислення і поведінки. Поширеними в політичній пропаганді є: міф суцільної загрози (масове безробіття, екологічні катастрофи, глобальна економічна криза, втрата ідентичності) як інспірація для змін, які з'являються в сучасній політиці; міф про існування «морального політика», мета якого – досягнення загального блага та утвердження справедливості, потурання власних інтересів задля інтересів суспільства, держави; міфи про унікальність окремих політиків, які здатні вивести

країну з кризи; міф про свободу слова; міф, що «**активні реформи вирішують усі проблеми**» та ін. Хоча за своїм змістом вони різняться, але мають єдину мету – маніпулювання масовою свідомістю задля досягнення запланованого результату.

Політичні міфи мають ситуативний характер, позаяк виникають у залежності від потреб задовільнити інтереси та сподівання певних політичних сил, проте всі без винятку слугують полем ціннісного вибору людини в політичному просторі. Ідеологічну основу сучасної політичної міфології складають концепції «національної гідності», «національної єдності», «європейського вибору», «стабільності розвитку» тощо.

В умовах суперечливих суспільних практик, багатоваріантність тлумачень та оцінок явищ соціальної дійсності на повсякденному рівні відображена у процесах атомізації повсякдення. Людина занурилася у відкриття власного світу, в межах якого кожен індивід є «дзеркало, що збирає на себе сингулярності, а світ – перспектива в цьому дзеркалі» [1, с. 235]. Таким чином, суб'єктивність певної людини стає центром її життєвого світу. Водночас, фіксування власного суб'єктивного досвіду і порівняння його з досвідом інших створює передумови для формування нових культурних взірців.

Хоча осмислення соціальних міфів повсякдення ускладнено тим, що воно уникає цілісного опису, зазначимо, що сьогодні спосіб мислення, стиль життя та поведінка наших співвітчизників формуються здебільшого під впливом пропаганди культури споживання, заданої віртуальною реальністю. При цьому часто використовують певні базові образи, пов'язані з актуалізацією архетипу. Серед поширених соціальних міфів передовсім виділимо «міф успіху», суть якого полягає у тому, що кожна людина має рівні права і шанси на успіх. Для кращого переконання споживачів цієї міфологеми створюють чисельні відеоматеріали, ток-шоу та радіопередачі про осіб, котрі створили себе самі. Як наслідок, цінності споживання, спонукають велику кількість людей до дій спрямованих на досягнення певних атрибутів життєдіяльності та соціальну поведінку, які дозволяють досягнути успіху та репрезентувати себе як успішна людина. До поширених міфів можна віднести і такі: «почуття щастя безпосередньо залежить від кількості грошей», «все, що не відбувається, на краще» тощо.

Отже, у сучасному суспільстві склалися умови для створення і поширення соціальних міфів, які намагаються заповнити ціннісний вакуум новими духовними дороговказами на рівні масової та індивідуальної свідомості. Ціннісні основи соціальної міфології відповідають запитам часу і відображають метаморфози, пов'язані з трансформацією соціокультурної системи. Відсутність сталості і цілісності культурного ядра зумовлює формування широкого поля різноманітних культурних асоціацій, а отже варіативність трактування соціальних процесів та їх оцінку.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Дельоз Ж. Логіка смислу. UBR: <http://lib.ru> > filosof > delezgvtattari > logica2
2. Кассієр Е. Філософія символічних форм. Т. 2. М., СПб.: Університетська книга, 2001. Т. 2. 280 с.

ДО ПИТАННЯ ПРО СУЧАСНІ ОСВІТНІ ТЕНДЕНЦІЇ В УКРАЇНІ: КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК ЦІННІСТЬ

Дмитро ЧОРНОМОРДЕНКО

Національний університет біоресурсів і природокористування України

2020 рік обернувся для України низкою випробувань та викликів. Попри війну в країні що триває вже більше двох років та економічну стагнацію що пронизана частково завмерлими, а також не надто вдало реалізованими реформами різних, визначних сфер життя, одним з головних у своїй проблемній гостроті залишається все ж напрям освіти. Сучасні освітні тенденції в Україні здебільшого визначаються проєвропейськими цінностями